

Inleiding

De stad zindert nog na van de GayPride Parade van gisteren. Jammer, dat Andries de Hoghe dat niet heeft kunnen meemaken. Andries de Hoghe is het pseudoniem waaronder P.C. Boutens homo-erotische verzen schreef. Voor hem, geboren in 1870, was het nog nodig zich achter zo'n masker te verschuilen. Beïnvloed door de mooischrijvende tachtigers, maar daar zelf alweer voorbij, was hij een klassieke overgangsfiguur. Vanuit een platonische levens- beschouwing [het streven naar het goede, het ware en het schone], schreef hij een groot aantal gedichten, die door hun eenvoud en diepgang indruk maakten.

Nacht-stilte dat u straks hoort, is daar een voorbeeld van.

Meer dan een halve eeuw ouder, want geboren in 1814, is de dichter Nicolaas Beets. Dat was een echte negentiende-eeuwer. Na een romantische periode, door hemzelf zijn "zwarte tijd" genoemd, kwam hij plotseling, in 1839, onder het pseudoniem Hildebrand als humorist voor de dag. Met zijn Camera Obscura werd hij zo'n beetje onze nederlandse Dickens. In hetzelfde jaar echter promoveerde hij tot doctor in de godgeleerdheid en was het uit met de pret. Vanaf toen schreef hij alleen nog stichtelijke en huiselijke gelegenheids-poezie (de door de tachtigers zo verafschuwde "predikantenpoezie"). Toch zijn enkele gedichten van hem blijvertjes geworden, w.o. het beroemde "*Moerbeitoppen*".

Straks zullen beide gedichten klinken en zal ik proberen, aan de hand van eigen ervaringen, ze in een groter verband te plaatsen.

De moerbeitoppen ruischten

'De moerbeitoppen ruischten';
God ging voorbij;
Neen, niet voorbij, hij toefde;
Hij wist wat ik behoefde,
En sprak tot mij;

Sprak tot mij in den stillen,
Den stillen nacht;
Gedachten, die mij kwelden,
Vervolgden en ontstelden,
Verdreef hij zacht.

Hij liet zijn vrede dalen
Op ziel en zin;
'k Voelde in zijn vaderarmen
Mij koestren en beschermen,
En sluimerde in.

De morgen, die mij wekte
Begroette ik blij.
Ik had zo zacht geslapen,
En Gij, mijn Schild en Wapen,
Waart nog nabij

Nicolaas Beets

Nacht-stilte

Stil, wees stil: op zilvren voeten
Schrijdt de stilte door den nacht,
Stilte die der goden groeten
Overbrengt naar lage wacht...
Wat niet ziel tot ziel kon spreken
Door der dagen ijl gegons,
Spreekt uit overluchtsche streken,
Klaar als ster in licht zoû breken,
Zonder smet van taal of teeken
God in elk van ons.

P.C. Boutens

Zonder smet van taal of teken

God is liefde - daar ging het de vorige keer in deze serie over, toen Jan Nieuwenhuis ons een preek van Ton van der Stap voorlegde.

God is liefde: een stevige stelling, eenvoudig geformuleerd maar moeilijk te doorgronden. Gewoon maar *doen*, zeggen we dan.

“God is liefde, onthou dat maar”, zo stellig klonk ook mijn moeder’s antwoord op mijn vragen. Ik was een jaar of zes en mijn kinderbijgelooft was aan zulke eenvoud nog helemaal niet toe. Ik geloofde in God, omdat ik me niet kon voorstellen wie ánders het gras gemaakt zou kunnen hebben. En het leek me geweldig als op een nacht Zijn stem mij zou roepen. Maar stiekem geloofde ik, dat zoiets alleen in het Heilige Land kon gebeuren, waar de mensen op de daken slapen.

“God is dóód”, zei men in mijn studententijd en ik durfde dat niet tegen te spreken. Inderdaad: geloven in God, dat kon niet meer; ook de catechisatie bij onze vrijzinnige dominee had er geen goed aan gedaan, ondanks zijn prachtige dia’s van de sterren en het heelal.

God was dood, en student-zijn ging gepaard met angst. Af en toe voelde ik me onzichtbaar, alsof ik van glas was. Dan vluchtte ik weg van mijn instituut en van mijn baantje in de bibliotheek.

En zo kroop ik op een dag, ergens langs het riviertje ‘t Gein, weg onder een grote wilg.

In het zachte ruisen van haar grijze pruik vond ik iets terug van mijn allereerste geloof: daar was die God die woont in de natuur - of was het een godin?

De angsten bleven, werkloosheid en eenzaamheid kwamen erbij. Ik ging in therapie, zoals zo velen, maar psychologen doen niet in wonderen en “woorden toveren niet”.

Op een keer, in het holst van de nacht - en ik kan u zeggen dat de nacht heel hol kan zijn - , riep ik zomaar uit de diepten van mijn dekbed tot God. En daar wás God, compleet met vaderarmen , zoals Beets het zei.

Later in mijn leven - een man, een kind en een studie verder - , leerde ik de God van de Dominicus kennen. Hier werd mij regelmatig op het hart gedrukt dat Hij vooral, misschien wel uitsluitend, in de blik van *de ander* te vinden was.

Daar had ik soms wel moeite mee. Misschien had ik God liever voor mijzelf gehad? Geen sprake van, zegt Jezus: Zó zijn we niet getrouwd...

De twee gedichten die zojuist zijn gelezen gaan op het eerste gezicht over de Godservaring in de natuur en in de stilte van de nacht. U kunt zich voorstellen dat het gedicht van Nicolaas Beets mij aansprak vanwege dat geruis in die moerbeitoppen - en om de rust en de vrede die God schenkt in de nacht. Ik meende natuurlijk daar iets in te herkennen.

Nu moet u weten dat die eerste regel tussen aanhalingstekens staat.

Het is dus een *citaat* en blijkt te verwijzen naar een tekst uit het Oude Testament. In 2 Sam. 5; vers 24 [herhaald in 1 Kron. 14], zegt God tegen David, dat hij de Filistijnen pas moet aanvallen als hij “*het geruisch van eenen gang in de toppen der moerbeziebomen*” heeft gehoord, “*want alsdan is de Heere voor uw aangezicht uitgegaan*”. (Statenvertaling, de vert. die Beets kende.)

In latere vertalingen wordt dat: “een geluid van *schreden* in de toppen der balsemstruiken” (NBG) of zelfs “het geluid van *voetstappen* in de toppen van de balsemstruiken” (Willibrord).

In de NBV zijn de moerbeibomen terug, maar klinkt in de boomkruinen “het geluid van een aanstormend leger”! Het wordt steeds minder poëtisch! Hoe dan ook: we moeten die moerbeitoppen bij Beets dus niet letterlijk opvatten, maar als een beeld, een *teken*. Die bomen die stonden niet

letterlijk te ruisen, daar buiten bij zijn slaapkamerraam. En Beets wilde wel degelijk verwijzen naar die strijd tegen de Filistijnen. Ook bij hem gaat het immers om het verslaan van vijanden: nl. *de gedachten die hem kwelden, vervolgden en ontstelden*. Daartegen heeft hij, blijkens de laatste regel, God aan zijn zijde gevonden als "schild en wapen". Gek, nu staat hij ineens veel verder af van Boutens' *Nachtstilte*, dan het op het eerste gezicht leek.

Want bij Boutens gaat het om pure stilte. "*Op zilveren voeten schrijdt de stilte door de nacht.*" Dié voeten zijn niét op oorlogspad, er hoeft geen vijand verslagen te worden. Er klinkt geen enkel gerucht, zelfs niet in de bladeren van de bomen. Het *ijl gegons* van de dag heeft plaats gemaakt voor een grote klaarheid. Voor een stilte die ook Licht is. "*Zonder smet van taal of teken*", ondubbelzinnig, openbaart God zich hier "*in elk van ons*". Dat is mooi. Het besef dat die God er niet exclusief voor jou is: dat die allen omvat, in allen woont. Het gaat niet om mijn God, maar om onze God. Niet God die mijn kant kiest, maar die ook in de ander leeft. Zo wordt mijn aandacht van binnen weer naar buiten gericht.

Dit alles deed me denken aan de profeet Elia, over wie we later in de dienst nog zullen zingen. Gevlucht en ten einde raad weggekropen onder een doornstruik, maar in zijn slaap gesterkt door "drank en spijs" (zoals ook wij straks); vervolgens gelouterd in de woestijn en tenslotte God ontmoet in de stilte: zó kon hij zijn taak als profeet hervatten en zich weer bij zijn mensen voegen. Zó kan in de ruimte van de stilte het verlangen groeien om er te zijn voor de ander. Liefde...dus tòch.

Everdien Hoek